

روایت نیم‌روز حضور خبرنگار «خراسان» در کشف‌رود، بزرگ‌ترین فاجعه‌زیست محیطی مشهد

کشت مرگ، بیخ گوش مشهد!

عکس‌ها: میثم دهقان

محمد حسام‌مسلمی/تاچشم کار می کند همه جامملو از لوله‌های سیاه رنگ کوچک و بزرگی است که به داخل زمین‌های کشاورزی کشیده شده و موتور پمپ‌هایی که مرگ را به مزارع پمپاژ می کند! خیلی هم دور نیست، همین بیخ گوشمان است، کافی است بیایید و ببخشید، فقط چند ثانیه کافی است تا نفس کشیدن سخت شود؛ این جا کشف‌رود است و در زمین‌های اطراف آن بیش از دو دهه است که مرگ را کشت می کنند. چه کسی باور می کند که روزانه ۳۰۰ تا ۴۰۰ تانکر انواع فاضلاب‌های صنعتی، خانگی، بیمارستانی و... به داخل همین زمین‌های کشاورزی پمپاژ و با همین فاضلاب‌ها انواع صیفی جات، گندم، جوو... آبیاری و به بازار عرضه می شود و سر سفره‌های مردم می‌آید؟ محصولاتی که به واسطه آبیاری با این فاضلاب خطر ابتلا به سرطان را در مصرف کنندگان تا حد زیادی افزایش می دهد. تازگی‌ها هم کشت گیاهان دارویی به این کشت مرگ اضافه شده و انگار جان انسان‌ها را به حراج گذاشته‌اند! برخی مسئولان و متولیان نیز طی این دودمه‌ها بارها بارها دور هم نشستند و جلسات و کارگروه‌ویژه کشف‌رود را تشکیل دادند، بگیرو و ببندها انداختند، موتور پمپ‌ها را جمع‌آوری کردند، برای کشاورزان تشکیل پرونده دادند و کلی اقدام دیگر، اما آن‌چه هنوز عیان است، وضعیت اسفبار کشف‌رود است.

● **۴۰ سال پس از تشکیل کارگروه سامان دهی کشف‌رود؛ همان‌ا‌شو همان کاسه**
 ۴۰ سال پس از تشکیل کارگروه سامان دهی کشف‌رود، همین چند روز پیش، در یکی از صبح‌های میانه اسفند، دوباره سری به کشف‌رود زدیم تا روایتی عینی از وضعیت و حال‌وروز این فاجعه‌زیست محیطی مشهد داشته باشیم. از شهر رضویه و جاده میامی که به سمت کشف‌رود می‌رفتیم، قصه پر غصه آغاز شد؛ بوی فاضلاب لذت نفس کشیدن را به عذاب تبدیل می کرد. به دو طرف خیابان، عقب‌وجلو که نگاه می‌کردیم تانکرهای فاضلاب پشت سرهم می‌رفتند و برمی گشتند و مرگ را حمل می‌کردند تا در کشف رود جاری سازند. در دو طرف جاده زمین‌های کشاورزی که بیشتر زیر کشت گندم و جو رفته و سرسبز شده‌اند به چشم می‌خورد. لوله‌های سیاه رنگ کوچک و بزرگی که به داخل زمین‌های کشاورزی کشیده شده بود به وفور دیده می‌شد و مشخص بود این لوله‌ها از مسیر طولانی به سمت مزارع کشیده شده است. پشت سریکی از این تانکرها به راه افتادیم که ببینیم قرار است این فاضلاب را کجا رها کند؟ جاده یادشلوغ نبود اما چند دقیقه یک بار تانکرهای سنگین در مسیر حرکت می‌کردند. به محلی رسیدیم که فاجعه وحشتناک کشف‌رود در آن جارقم می‌خورد، بدون هیچ واهمه‌ای

را‌انده تانکر در پیچه را باز و فاضلاب مشمژکننده را در کشف‌رود تخلیه کرد، هنوز کار او تمام نشده بود که چندین تانکر دیگر نیز از راه رسیدند، به گونه‌ای که در چند دقیقه در محل تانکرها ترافیک ایجاد شد! حدود نیم ساعتی که در محل تخلیه تانکرها حضور داشتیم، ۲۰ تانکر انواع فاضلاب را در رودخانه تخلیه کردند، به نحوی که با سرآیز شدن این فاضلاب‌ها حوضچه‌های بزرگی به وجود آمد و دریاچه‌ای از فاضلاب تشکیل شد.

● **بوی تعفن از کشف‌رود تاریخی**

اگر چه داخل خودرو بودیم و شیشه‌های آن بالا بود اما بوی تعفن وحشتناک فاضلاب لحظه‌ای امان نمی داد که بتوانیم از خودرو پیاده شویم ولی باید برای حفظ سلامتی مردم خطر را به جان می‌خریدیم. بوی تعفن همه جا پیچیده بود و رانندگان کامیون بی‌درنگ به کارشان ادامه می‌دادند.
نفسم بالا نمی‌آمد و فقط به اطراف نگاه می‌کردم و این سوال در ذهنم تداعی می‌شد که ساکنان روستاهای اطراف این جا چگونه با این بوی تعفن زندگی می‌کنند؟ انگار عادت کرده‌اند با این وضعیت کنار بیایند. صداهایی توجهم را جلب کرد و مدام به گوش می‌رسید. کمی جلوتر رفتم و انبوهی از موتور پمپ‌ها را دیدم که فاضلاب‌های تخلیه شده را به درون زمین‌های کشاورزی پمپاژ می‌کردند. درست مثل همان بازدید سال ۹۸ از کشف‌رود که تیت‌زدیم «دو دهه کشت مرگ در کشف رود» و حالا ۳۰ سال بعد از آن گزارش دوباره شاهد همان فاجعه هستیم؛ همان آش و همان کاسه! از این منطقه خارج شدیم و در مسیر به روستای قازقان و احمدآباد رسیدیم، فاضلاب جاری در روستای قازقان و احمدآباد آن روی حکایت تلخ ما جر است. از خودرو که پیاده شدم درست ورودی روستای قازقان رودخانه‌ای از لجن سرآیز شده بود و این سوال پیش آمد که ساکنان این روستا چگونه با این وضعیت زندگی می‌کنند. یکی از اهالی به ما این گونه پاسخ داد که «این جا مادر لجن زندگی می‌کنیم، کسی این جا برای ما کاری انجام نمی‌دهد، سال‌های زیادی است که مسئولان برای کشف‌رود به این جا می‌آیند، اما فکر می‌کنم کاری از دستشان بر نمی‌آید». از روستا که خارج شدیم به ساختمانی رسیدم که انگار سال هاست خاک خورده است، ساختمان مربوط به تصفیه‌خانه صنعتی چرمشهر بود. از درهای بسته و سوت و کور حاکم بر آن‌جا معلوم بود که این همه تجهیزات سال هاست فقط خاک می‌خورد. در ورودی آن تابلو، آغاز پروژه را سال ۹۶ و اتمام آن را سال ۹۸ ذکر کرده بود، اما خبری از بهره‌برداری آن نبود. از جاده خاکی پا پای پیاده به پشت تصفیه‌خانه چرمشهر رفتیم، این‌جا اوضاع جور دیگری رقم می‌خورد، فاضلاب هم‌را به انباشت زباله صحنه‌های بسیار مشمژکننده‌ای ایجاد کرده است، به نحوی که فاضلاب هم‌نمی‌تواند جاری باشد. از میان فاضلاب‌ها به سمت زمین‌های کشاورزی که در بالادست قرار داشت رفتیم تا نگاهی ببندازیم، جوانی بیل به دست در حال آبیاری زمین کشاورزی بود، زمینی که گندم در آن کشت می‌شد اما خبری از عطر خوش گندم‌زار نبود. بوی فاضلاب در زمین‌های کشاورزی تمام این مناطق را در بر گرفته است. از او دربار ه این که زمین کشاورزی و گندم‌زار را با فاضلاب آبیاری می‌کند پرسیدم که در جواب گفت: «ما فقط در این زمین‌ها کار می‌کنیم، برودت‌از صاحب زمین سوال کنید»، همه این‌ها حکایتی است که بیش از دو دهه ادامه دار دو سلامت مردم را هدف گرفته است...

آن چه ۲ دهه بر کشف‌رود گذشت

به رغم درختکاری، اقدام به ساخت تصفیه‌خانه، تشکیل کارگروه ویژه و... در کشف‌رود اما هنوز وضعیت آن بحرانی است

کمی بعدنیز عملیات اجرایی در ۸۰ کیلومتر از حاشیه کشف‌رود با انعقاد «توافق نامه سامان دهی کشف‌رود» از سوی شش دستگاه اجرایی در نیمه‌آبان ۹۹ آغاز شد، اما وقتی دوباره پس از یک سال از این اقدامات دوباره به کشف‌رود رفتیم تا وضعیت این معضل زیست محیطی را بررسی کنیم، دیدیم وضعیت خطرناک زیست محیطی همچنان بر کشف‌رود سایه انداخته است. هر چند در این مدت اقدامات خوبی از جمله درختکاری در ۱۶۰ هکتار از اراضی اطراف حاشیه کشف‌رود انجام شده بود اما در خصوص احداث تصفیه‌خانه‌ها هر چند اقداماتی شده اما هنوز به سرانجام نرسیده است. بی‌توجهی و به نوعی اهمال برخی دستگاه‌های متولی سامان دهی کشف‌رود تا جایی ادامه پیدا کرد که در مهر امسال، کمیسیون اصل ۹۰ مجلس نیز به این مسئله ورود کرد و به گفته حجت الاسلام والمسلمین مؤمنانفر، براساس پرونده‌ای که در کمیسیون اصل ۹۰ تشکیل شده وزارت کشور پیگیر تخلفات شده و این وزارتخانه به استانداری خراسان رضوی در این خصوص مسئولیت داده است تا تخلفات و کوتاهی‌های روی داده در این باره را پیگیری و مشخص کند. با وجود تمام اقدامات، وضعیت آشفته کشف‌رود و فاجعه و تهدیدی که برای سلامت مردم ایجاد می‌کند همچنان باقی است و باید فکری عاجل برای آن شود.

روزنامه

سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی

خراسان رضوی

بسته پیشنهادی

برای درمان «کشف‌رود»

وحید تفریحی // این روزها دیگر باورش سخت نیست که بیخ گوش مشهد، یکی از بزرگ‌ترین فجایع زیست محیطی کشور در حال وقوع است؛ چرا که سال‌ها زنگ خطر آن توسط رسانه‌ها به صدا درآمده و پیامدهای زیست محیطی و بهداشتی آن گوشزد شده است. تصور کنید مزارع انبوهی از گوجه‌فرنگی، خیار، بادمجان، سبزی، ذرت، خربزه و برخی دیگر از صیفی جات، از رودخانه‌ای تاریخی که دهه‌هاست به جای آب، فاضلاب در آن جاری است، آبیاری می‌شود و به سفره مردم می‌رسد، فاجعه‌ای که اول از همه سلامت همگانی را هدف گرفته است و البته پیامدهای جدی زیست محیطی هم به دنبال دارد. معضل کشف‌رود، داستان امروز و دیروز نیست، قصه تلخ دهه‌هایی توجهی و گاه اهمال است که حالا به گره کوری بدل شده است. از دهه ۸۰ نیز مطالبه کشف‌رود به صورت جدی در دستور کار خراسان بود که به تدوین برنامه‌ها، وظایف و مسئولیت‌های مشخص برای هر کدام از دستگاه‌های اجرایی منجر شد و البته باز هم در خروجی به نتیجه قابل قبولی نرسید. البته درد کشف‌رود نسخه شفابخشی هم دارد که در ادامه بسته‌ای پیشنهادی برای درمان درد کهنه این رودخانه ارائه می‌شود:

راه‌اندازی تصفیه‌خانه‌سپتاژ: اول از همه باید فکری برای تخلیه فاضلاب تانکری کرد. روزانه ۴۰۰ تانکر فاضلاب شامل فاضلاب شهری، بیمارستانی و... در کشف‌رود تخلیه می‌شود و به زمین‌های کشاورزی اطراف می‌رسد! چاره کار راه‌اندازی تصفیه‌خانه‌سپتاژ است که کارش شروع شده، اما به گره اعتبار خورده است. شهرداری مشهد که متولی ساخت این تصفیه‌خانه است، اواخر پاییز اسمال اعلام کرده که «شهرداری با هدف سامان دهی کشف‌رود، احداث تصفیه‌خانه سپتاژ را بر عهده گرفته که متأسفانه از ۱۶۰ میلیارد اعتباری که دولت متعهد شده تنها ۳۰ میلیارد آن اختصاص یافته و بقیه اعتبارات بر دوش مدیریت شهری افتاده است. احداث تصفیه‌خانه سپتاژ در کشف‌رود وظیفه شهرداری نیست. متأسفانه دولت برای تأمین منابع مالی، کار خاصی نکرده و به نتیجه رسیدن سامان دهی، در گرو عمل کردن دولت به تعهداتش برای تأمین مالی است.» به هر حال ساخت این تصفیه‌خانه بهره‌برداری از آن کلید حل مهم‌ترین مشکل این روزهای کشف‌رود است و چه متولی آن یعنی شهرداری مشهد و چه دولت که موظف به پرداخت اعتبار ساخت این تصفیه‌خانه هستند، باید پاسخگوی تاخیر در ساخت این تصفیه‌خانه و مشکلاتی باشند که به دلیل بهره‌برداری نشدن آن متوجه مردم شده‌است.

مشکل تصفیه‌خانه چرمشهر را حل کنید: پیشنهاد دوم برای حل بنیادی مشکلات کشف‌رود این است که فکری برای فاضلاب صنعتی جاری در این رودخانه کرد. شهرک صنعتی چرمشهر یکی از مهم‌ترین منابع جاری شدن فاضلاب صنعتی در این رودخانه است که اقدامات برای ساخت تصفیه‌خانه چرمشهر نیز پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است و آن‌طور که همین اواخر پیگیری کردیم همه چیز برای بهره‌برداری از این تصفیه‌خانه مهیاست و افتتاح آن قبل از آغاز سال جدید، لنگ دو قطعه‌مانده است! تابلوی برق و دستگاه‌های هواده که در بازار داخلی کشور موجود است اما گرفتار دندان‌گردی فروشندگان شده است! افزایش نرخ ارز طی ماه‌های اخیر باعث شده که فروشندگان از فروش این قطعات به پیمانکار پروژه خودداری کنند و همین موجب تاخیر در بهره‌برداری از تصفیه‌خانه‌سپتاژ شده است. موضوع آن‌قدر مهم و حیاتی هست که مسئولان استان و کشور برای تأمین این دو قطعه که موجب افتتاح این تصفیه‌خانه و پایان کابوس فاضلاب صنعتی کشف‌رود می‌شود، آستین بالا بزنند.

کشف‌رود دارای حریم‌شود: کشف‌رود به عنوان یک رودخانه تاریخی باید دارای حریم‌شود. آزادسازی حریم و بستر رودخانه و تعریف حریم قانونی برای آن، اقدامی است که در دستور کار منطقه‌ای استان در کنار دیگر متولیان باید در دستور کار قرار دهد و منطقه کشف‌رود و حریم آن را رفع تصرف و از تصرف‌های غیرقانونی در آن جلوگیری کند. علاوه بر این، فکری هم برای زمین‌های کشاورزی یکند که در طول دهه‌ها در حریم این رودخانه ایجاد شده و با اقدامات بازدارنده‌ای از تکرار تصرف حریم رودخانه جلوگیری کند. البته طی این سال‌ها درختکاری‌هایی در حاشیه و حریم کشف‌رود انجام شده که ناکافی است و مشکل تصرفات حریم کشف‌رود را حل نکرده‌است.

کشاورزان اطراف کشف‌رود را در یابید: به هر حال سال‌هاست عده‌ای در اطراف کشف‌رود در حال کشت و زرع هستند و از این طریق امرار معاش می‌کنند، کشف‌رود طی دو دهه اخیر تبدیل به لجن‌رود شده و از ابتدا با این وضعیت مواجه نبوده است، بنابراین باید برای افرادی که در اطراف کشف‌رود سال‌هاست مشغول کشت و زرع هستند، جایگزین در آمدی تعریف‌شود.

تقویت اقدامات بازدارنده قضایی: هر زمان که موضوع کشف‌رود و مشکلات و معضلات آن مطرح می‌شود، اولین اقدامی که در پی آن در دستور کار مسئولان قرار می‌گیرد، جمع‌آوری موتور پمپ‌هایی است که فاضلاب جاری در کشف‌رود را به زمین‌های کشاورزی پمپاژ می‌کند. هر چند این اقدام که با حمایت ویژه دستگاه قضایی انجام می‌شود، تأثیری بسزایی در کاهش آثار مخرب ورود فاضلاب جاری در کشف‌رود به مزارع و به تبع آن سلامت مردم دارد اما باید قبول کرد توجه صرف به این اقدام تنها پاک کردن صورت مسئله و حذف معلول هاست، بنابراین باید اقدامات بازدارنده قضایی در برابر متخلفانی که سلامت مردم را باز پیچه قرار داده‌اند و با فاضلاب جاری در کشف‌رود به کشت و زرع می‌پردازند، تقویت شود تا ضمن جلوگیری از تکرار تخلف باشد.

این بسته پیشنهادی، راه‌هایی است که در صورت انجام به گفته مسئولان، متولیان و کارشناسان، بخش زیادی از مشکلات کشف‌رود را حل خواهد کرد. کشف‌رود یک معضل کشوری است و عزم ملی می‌خواهد و اگر غیر از این بود پس از دهه‌ها کش و قوس، با بودجه‌های ناچیز محلی حل می‌شد.